

1. Obiekt

397/1

KOŚCIÓŁ KOLEGIACKI P.W. ZWIASTOWANIA NMP

2. Czas powstania

po 1546 - 1551
ok.. 1700

3. Miejscowość

PUŁTUSK

4. Adres

ul. M. Konopnickiej

nr hipoteczny
lub ewid. gruntów

5. Przynależność administracyjna

województwo mazowieckie

gmina Pułtusk

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależności administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo warszawskie

powiat pułtuski

8. Właściciel i jego adres

Parafia rzym.-kat. św. Mateusza w Pułtusk
ul. Konopnickiej 1
06-100 Pułtusk

9. Użytkownik i jego adres

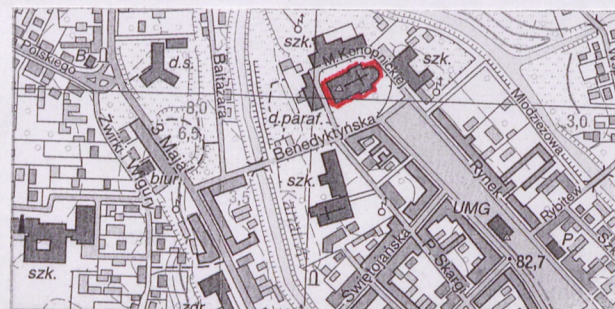
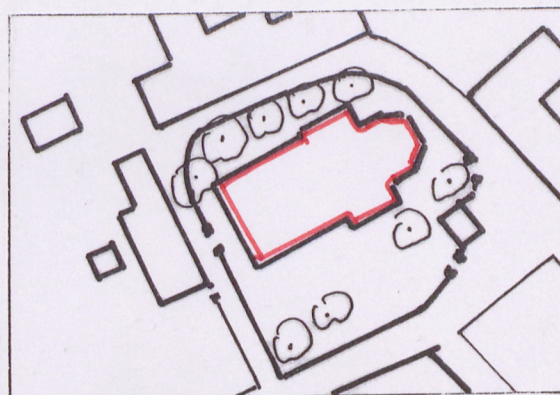
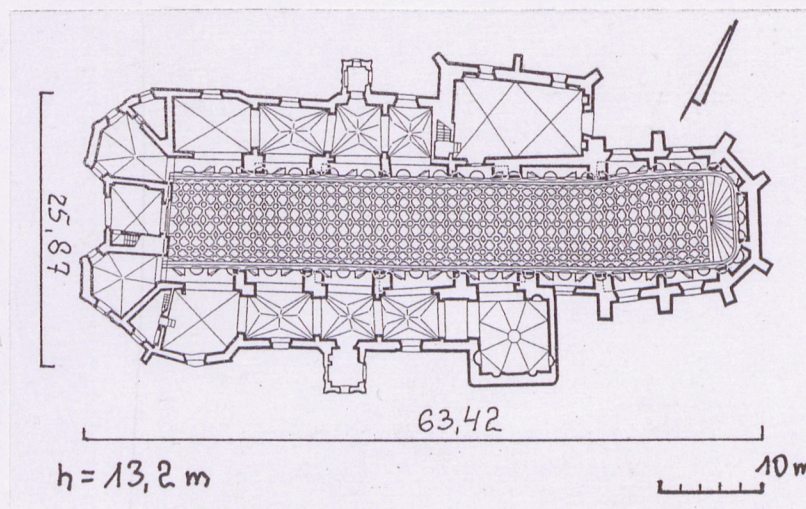
j.w.

10. Rejestr zabytków

Nr 71/31

data 20.01.1959

96-A

Budowę murowanego kościoła pod wezwaniem Zwiastowania NMP rozpoczęto po 1439 r. z inicjatywy biskupa płockiego Pawła Giżyckiego. Według tradycji budowę ukończono w roku 1443. Najprawdopodobniej kontynuowano ją jednak przynajmniej do 1449 r., tj. do chwili przejścia funkcji parafialnych od kościoła p.w. św. Marii Magdaleny. Wzniesiona świątynia była prawdopodobnie jednonawowa, czteroprzęsłowa z parą kaplic przy trzecim przęśle i dwuprzęsłowym zamkniętym prosto prezbiterium. W 2 poł. XV w. Do wschodnich przęseł nawy dobudowano kaplice. Na budowę jednej z nich w 1489 r. zawarto kontrakt z muratorem Piotrem z Pułtusa. Po 1546 r., z inicjatywy biskupa płockiego Andrzeja Noskowskiego, rozpoczęto przebudowę kościoła w stylu renesansowym prowadzoną przez Jana Baptystę z Wenecji. Podwyższono mury nawy i prezbiterium, które przedłużono o dwa przęsła i zamknięto trójbocznie. Nawę i prezbiterium przekryto sklepieniem kolebkowym o bogatej dekoracji. Kaplice boczne połączono arkadami tworząc nawy boczne, które przedłużono o jedno przęsło w kierunku zachodnim. Korpus nawowy poprzedzono dwiema wieżami z kruchtą pomiędzy nimi. W latach 1553-1554 wybudowano kaplicę Biskupa Andrzeja Noskowskiego. Rozbudowę według tradycji ukończono w 1560 r. W latach 1615-1617 dokonano restauracji kościoła po pożarze w roku 1613. Prawdopodobnie zamurowano wówczas okna nawy głównej. Nową sygnaturkę wykonał Józef Sidak. Świątynia zdewastowana została w czasie wojen szwedzkich w latach 1655-1666. W 1699 r. rozpoczęto remont, w trakcie którego przekształcono fasadę zmieniając szczyt oraz

Dalszy ciąg historii na załączniku nr 1.

Sytuacja: Teren, na którym posadowiony kościół usytuowany pomiędzy ulicą Konopnickiej a Rynkiem. Otoczony murem. Front kościoła zwrócony w kierunku południowo-zachodnim. Od frontu ulica Konopnickie, za którą plebania. Od strony północno-zachodniej i północno-wschodniej ulica Konopnickiej, za zabudową po jej drugiej stronie. Od strony południowo-wschodniej Rynek.

Materiał, konstrukcja, technika:

ściany: murowane z cegły, otynkowane, z odsłoniętymi fragmentami wątku ceglanego;

sklepienia: kolebkowe w nawie i prezbiterium, gwiaździste w trzech wschodnich przęślach naw bocznych, krzyżowe w zachodnich przęślach naw bocznych, kruchcie zachodniej i zakrystii, klasztorne w przyziemiach wież;

stropy: belkowy nagi;

wieżba dachowa: drewniana, storczykowa, o dwóch poziomach jętek, wzmocniona zastrzałami wspartymi na skośnych stolcach; drewniana, o dwóch poziomach jętek, wzmocniona zastrzałami wspartymi na skośnych stolcach;

pokrycie dachu: blacha miedziana;

schody: murowane, ze stopniami wyłożonymi drewnem, jednobiegowe;

posadzki: kamienna;

podłogi: drewniana;

drzwi: **zewewnętrzne:** drewniane, ramowo-płycinowe, od zewnątrz odeskowane, prostokątne, zamknięte łukiem pełnym, dwuskrzydłowe; drewniane, ramowo-płycinowe, prostokątne, dwuskrzydłowe; stalowe, prostokątne, jednoskrzydłowe; **wewnętrzne:** drewniane, ramowo-płycinowe, prostokątne, zamknięte łukiem pełnym, dwuskrzydłowe; stalowe, prostokątne, jednoskrzydłowe; drewniane, deskowe, prostokątne, jednoskrzydłowe, na zawiasach pasowych, z zamkiem skrzynkowym;

okna: stałe w stalowych ramach.

Rzut: Korpus kościoła trójnawowy, czteroprzęsłowy. Poprzedzony kruchtą flankowaną przez dwie pięcioboczne wieże. Pomiędzy wieżami a nawami bocznymi aneksy na planie trójkąta. Po bokach trzeciego przęsła naw bocznych prostokątne przedsionki. Prezbiterium, równe szerokością korpusowi, zamknięte trójbocznie. Po bokach prezbiterium, na przedłużeniu naw bocznych, od strony północno-zachodniej zakrystia na planie trapezu, a od południowego-wschodu kwadratowa kaplica bpa Noskowskiego.

Bryła: Korpus nawowy bazylikowy, poprzedzony niższą kruchtą flankowaną przez równe jej wysokością wieże. Prezbiterium równe wysokością korpusowi. Kaplica bpa Noskowskiego i zakrystia równe wysokością prezbiterium. Pod prezbiterium i kaplica bpa Noskowskiego krypty. Korpus i prezbiterium nakryte wspólnym dwuspadowym dachem. Nawy boczne i kruchta nakryte dachami pulpitowymi. Zakrystia nakryta dachem dwuspadowym.

Dalszy ciąg opisu na wkładce nr 1.

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
ok. 16.000 m ³	ok. 1800 m ²	sakralne	sakralne
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.)		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
		Zawilgocone fundamenty i dolne partie ścian. Przetarte tynki.	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie			

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj, numer i miejsce przechowywania)

23. Uwagi różne

24. Opracowanie karty ewidencyjnej

tekst ..... Dariusz Jankowski 12.10.1999 r.

.....
imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki ..... Dariusz Jankowski 12.10.1999 r.

.....
imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotograficzne ..... Dariusz Jankowski 12.10.1999 r.

.....
imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów ..... w zbiorach autora

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRAWA AUTORSKIEGO

22. Bibliografia

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

1. J. Z. Łoziński, Grobowe kaplice kopułowe w Polsce 1520-1620., Warszawa 1973, s. 63-77
2. M. Omilanowska, Stefan Szyller 1857-1933. Warszawski architekt doby historyzmu., Warszawa 1995, T. 1, s. 55, 170, 174, 180 i 203, T. 2, s. 85
3. A. Miłobędzki, Renesansowa kolegiata pułtуска., [w:] Kościół i kultura., Warszawa 1996
4. A. Miłobędzki, Pułtuski „system architektoniczny”, [w:] Nobile claret opus., Warszawa 1998
5. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, T. X Dawne województwo warszawskie, z. 20 Pułtusk i okolice, Warszawa 1999, s. 33-68

26. Załączniki

- Nr 1 – Dalszy ciąg historii i opisu
- Nr 2 – Dokumentacja fotograficzna
- Nr 3 – Dokumentacja fotograficzna
- Nr 4 – Dokumentacja fotograficzna

1. Miejscowość	Pułtusk	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Pułtusk	KOŚCIÓŁ KOLEGIACKI	Dalszy ciąg opisu
3. Województwo	mazowieckie	P.W. ZWIASTOWANIA NMP	

Dalszy ciąg historii:

Dekorację architektoniczną wież i kruchty. Przed 1775 r. ściany kaplicy w wieży południowej wyłożono ceramicznymi płytkami. W trakcie prac po powodzi w roku 1786 podniesiono m. in. poziom posadzki. W latach 1832-1835 prowadzono roboty remontowo-budowlane według projektu Andrzeja Gołońskiego. Projekt wstępny wykonał Wincenty Zieliński. W trakcie prac, w których uczestniczył Wacław Ritschel obniżono o jedną kondygnację wieżę oraz dach nad korpusem nawowym. Od południa i północy dostawiono kruchty do naw bocznych. Przywrócono okna w nawie głównej. W roku 1878 przeprowadzono remont dachu po pożarze w 1875 r. W latach 1909-1910 restauracją kościoła kierował arch. Stefan Szyller. W czasie drugiej wojny światowej zniszczeniu uległ dach świątyni. W 1953 r. przeprowadzono restaurację m. in. zdejmując tynki z żeber sklepień naw bocznych. W 1971 r. wykonano remont wnętrza kościoła. W 1975 r. świątynia otrzymała tytuł bazyliki. Po powodzi w roku 1979 prowadzono prace restauracyjne i konserwatorskie mające na celu usunięcie powstałych szkód. Gotycko-renesansowy.

Dalszy ciąg opisu:

Elewacje: południowo-zachodnia (fasada): Elewacja nawy środkowej, zwieńczona szczytem ujętym wolutowymi spływami. W szczycie prostokątny, zamknięty łukiem koszowym otwór okienny pomiędzy parami pilastrów pseudojońskimi, na których wsparty trójkątny naczółek. Elewacja nawy środkowej poprzedzona w dolnej części jednoosiową elewacją kruchty zachodniej, zwieńczoną profilowanym gzymsem, z prostokątnym, zamkniętym łukiem pełnym otworem wejściowym w przyziemiu, nad którym prostokątny, zamknięty łukiem pełnym otwór okienny. Elewacja kruchty ujęta ryzalitami wież, o elewacjach zwieńczonych profilowanym gzymsem.

południowo-wschodnia: Czteroosiowa, dwukondygnacyjna elewacja korpusu nawowego. W dolnej kondygnacji, zwieńczonej profilowanym gzymsem w pierwszej, drugiej i czwartej osi prostokątne, zamknięte łukiem pełnym otwory okienne. W trzeciej osi trójosiowy przedsionek, z wnęką w każdej z osi. W środkowej wnęce kwadratowy otwór okienny. Nad przedsionkiem okulus. W drugiej kondygnacji, zwieńczonej profilowanym gzymsem, w każdej osi prostokątny, zamknięty łukiem pełnym otwór okienny. Jednoosiowa elewacja kaplicy bpa Noskowskiego, zwieńczona profilowanym gzymsem, nad którym trójkątny szczyt. Przyziemie nieotynkowane. Na osi prostokątne, zamknięte łukiem pełnym otwory okienne, z których niższy szerszy. Trójosiowa elewacja prezbiterium zwieńczona profilowanym gzymsem. W każdej z osi wysoki, prostokątny, zamknięty łukiem pełnym otwór okienny. Okna drugie i trzecie osi ujęte szcarkami do wysokości 3/4 wysokości ściany.

północno-wschodnia: Trójboczne zamknięcie prezbiterium zwieńczone profilowanym gzymsem. Każdy bok ujęty przekątniowymi szcarkami do wysokości 3/4 wysokości ściany. W boku środkowym prostokątna, zamknięta łukiem pełnym wnęka z figurą Chrystusa na krzyżu.

Wkładkę założył: Dariusz Jankowski 12.10.1999 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

północno-zachodnia: Trójosiowa elewacja prezbiterium zwieńczona profilowanym gzymsem. W każdej z osi wysoki, prostokątny, zamknięty łukiem pełnym otwór okienny. Okna pierwszej i drugiej osi ujęte uskokowymi, przekątniowymi szkarpami do wysokości 3/4 wysokości ściany. Dwuosiowa, trójkondygnacyjna elewacja zakrystii, ujęta przekątniowymi szkarpami o wysokości dwóch kondygnacji, zwieńczona profilowanym gzymsem, nad którym trójkątny szczyt. Pomiędzy drugą a trzecią kondygnacją gzyms kordonowy. W pierwszej kondygnacji okulusy, w drugiej i trzeciej kondygnacji prostokątne otwory okienne, w drugiej kondygnacji wyższe. Pomiędzy osiami uskokowa szkarpa o wysokości dwóch kondygnacji. W szczycie prostokątny, zamknięty łukiem pełnym otwór okienny z naczółkiem. Po bokach okna trójkątne płyciny. Czteroosiowa, dwukondygnacyjna elewacja korpusu nawowego. W dolnej kondygnacji, zwieńczonej profilowanym gzymsem w pierwszej, trzeciej i czwartej osi prostokątne, zamknięte łukiem pełnym otwory okienne. W drugiej osi trójosiowy przedsionek, z wnęką w każdej z osi. Nad przedsionkiem okulus. W drugiej kondygnacji, zwieńczonej profilowanym gzymsem, w każdej osi prostokątny, zamknięty łukiem pełnym otwór okienny.

Instalacje: elektryczna.

1. Miejscowość ..... **Pułtusk** .....
2. Gmina ..... **Pułtusk** .....
3. Województwo ..... **mazowieckie** .....

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

**KOSCIÓŁ KOLEGIACKI P.W.
ZWIASTOWANIA NMP**

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna

1.

1. Elewacja południowo-wschodnia.
2. Zakrystia. Widok od północnego-zachodu.

2.

Wkładkę złożył: ..... **Dariusz Jankowski 12.10.1999 r.** .....
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: ..... **w zbiorach autora** .....

3.

3. Kaplica bpa Noskowskiego. Widok od południowo-wschodu.
 4. Kruchta południowo-wschodnia.
 5. Kruchta północno-zachodnia.

4.

5.

1. Miejscowość ..... **Pułtusk** .....
2. Gmina ..... **Pułtusk** .....
3. Województwo ..... **mazowieckie** .....

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

**KOSCIÓŁ KOLEGIACKI P.W.
ZWIASTOWANIA NMP**

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna

6.

6. Szczyt fasady.
7. Szczyt fasady. Widok od północnego-wschodu.

7.

Wkładkę założył: ..... **Dariusz Jankowski 12.10.1999 r.** .....
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: ..... **w zbiorach autora** .....

8. Sygnaturka.
 9. Latarnia kaplicy flankującej kruchtę główną.
 10. Latarnia kaplicy bpa Noskowskiego.

1. Miejscowość ..... **Pułtusk** .....
2. Gmina ..... **Pułtusk** .....
3. Województwo ..... **mazowieckie** .....

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

**KOSCIÓŁ KOLEGIACKI P.W.
ZWIASTOWANIA NMP**

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna

11.

11. Wnętrze. Widok w kierunku prezbiterium.

Wkładkę założył: ..... **Dariusz Jankowski 12.10.1999 r.** .....
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: ..... **w zbiorach autora** .....